

кримінальному судочинстві – це процесуальна діяльність суду й інших учасників кримінального процесу, спрямована на встановлення істини у конкретній справі і вирішення її по суті. В подальшому є необхідність подальших розробок змісту доказування, як діяльності неуповноважених учасників кримінального провадження, та його елементів.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. 2: Г – Ж. – 1971. – 552 с.
2. Стахівський С. М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування / С. М. Стахівський. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2006. – 272 с.
3. Коваленко Є. Г., Маляренко В. Т. Кримінальний процес України : підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 688 с.
4. Нор В. Т. Проблеми теорії і практики судових доказів / В. Т. Нор. – Львів, 1978. – 112 с.
5. Михеєнко М. М. Кримінальний процес України : підручник / М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, В. П. Шибіко. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Либідь, 1999. – 536 с.
6. Погорецький М.А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: монографія / М.А. Погорецький. – Х.: Арсіс, ЛТД, 2007. – 576 с.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 1 / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – 768 с.
9. Гмирко В. П. Легальне визначення «загального» поняття доказів: чи зберігати у новому КПК / В. П. Гмирко // Право України. – 2003. – № 11. – С. 101–105.

УДК 342.1

Заблоцький Ю. П.,

здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування
Національної академії внутрішніх справ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ:
ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

У статті розглянуто досвід деяких зарубіжних країн щодо протидії корупції, а також сформульовано деякі пропозиції щодо вдосконалення положень кримінального законодавства України щодо протидії цьому суспільно-небезпечному явищу.

Ключові слова: протидія, корупція, досвід, зарубіжні країни, євроінтеграція.

В статье рассмотрен опыт некоторых зарубежных стран по противодействию коррупции, а также сформулированы некоторые предложения по совершенствованию положений уголовного законодательства Украины относительно противодействия этому общественно-опасному явлению.

Ключевые слова: противодействие, коррупция, опыт, зарубежные страны, евроинтеграция.

The article deals with the experience of some foreign countries to combat corruption and formulated some proposals to improve the criminal legislation of Ukraine to counteract this socially dangerous phenomenon.

Key words: resistance, corruption, experience, foreign countries, European integration.

Актуальність проблематики. У Посланні Президента України до Верховної Ради України від 27.11.2014 року «Про внутрішнє та зовнішнє становище України»

зазначається, що Євроінтеграція унікальний шанс. При цьому за словами Президента України однією із основних внутрішніх проблем залишається тотальна корумпованість державного апарату, сфери державних послуг, некомпетентність і неефективність державного управління [1]. Таким чином проблема протидії корупції в Україні сьогодні актуальна, як ніколи. Необхідність непримиренної боротьби з цією хворобою суспільства стала очевидною для всіх - як для політиків, так і для різних верств населення. [2, с. 1]. Саме це і зумовлює підвищення наукового інтересу до вивчення даної проблеми та заходів щодо її подолання.

Ступінь наукової дослідженості. Серед вітчизняних та зарубіжних науковців значний внесок у вирішення зазначених питань зробили О.М. Бандурка, Л.В. Багрій-Шахматов, В.І. Василичук, О.М. Джужа, Т.С. Демедюк, О.Г. Кальман, І.В. Коруля, С.М. Клімова, М.І. Мельник, С.О. Омельченко, С.О. Павленко, Д.Й. Никифорчук, В.О. Навроцький, М.І. Хавронюк та ін.

Метою статті є висвітлення причин прояву корупції в Україні та впровадження зарубіжного досвіду, як одного з дієвих заходів протидії цьому явищу.

Виклад матеріалу. Враховуючи потребу в побудові демократичної системи судоустрою відповідно до європейських принципів та міжнародних стандартів, Україна підтвердила свою позицію в питанні підтримки курсу на інтеграцію до Європейського Союзу. Це спричинило необхідність як найшвидшого виконання нашою державою взятих на себе зобов'язань [2, с. 194]. Останнім часом були вжиті заходи, спрямовані на створення нормативної бази протидії корупції: Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції» № 3206-VI від 07.04.2011, Указ Президента № 1001/2011 від 21.10.2011, яким було схвалено національна антикорупційна стратегія на 2011-2015 рр., також розпорядження КМУ № 73-р від 13.02.2013 «Про затвердження плану першочергових дій щодо інтеграції України до Європейського Союзу на 2013 р.», Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» №221-18 від 18.04.2013 р.

Новий контекст для функціонування політичних інститутів України створили і дії Президента з реалізації проголошеного ним курсу на системні реформи, кардинальні зміни в житті суспільства. Так, 12.01. 2015 року Глава держави затвердив стратегію сталого розвитку «Україна 2020», яка визначає цілі та показники їх досягнення, а також напрямки і пріоритети розвитку країни. Метою реформ визначено досягнення європейських стандартів життя та гідного місця України в світі. «Стратегія-2020» включає в себе 62 реформи. З них пріоритетними визначені 8 реформ та 2 програми. Визначено 25 ключових показників успішності розвитку країни. Першочерговими визначені реформи системи національної безпеки і оборони, оновлення влади та антикорупційна реформа, судова та реформа правоохоронної системи, децентралізація та реформа державного управління, дерегуляція та розвиток підприємництва, реформа системи охорони здоров'я і податкова реформа [3].

Так, з метою очищення влади України від корупціонерів 16 вересня 2014 року Верховною Радою України ухвалений Закон України «Про очищення влади» № 1682-VII, який набрав чинності 16 жовтня 2014 року [4]. Окрім Закону були вжиті заходи, спрямовані на створення нормативної бази щодо очищення влади (люстрації): Положення про утворення Громадської ради з питань люстрації при Міністерстві юстиції України, Порядок проведення перевірки достовірності відомостей щодо застосування заборон, План проведення перевірок відповідно до Закону України «Про

очищення влади». На особливу увагу заслуговує Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України», основним завданням якого є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці [5].

Отже, до української правової системи успішно імплементовано низку міжнародно-правових інститутів, що перевірені часом і світовою практикою, довели свою ефективність і цінність [6, с. 11]. Однак, аналізуючи таку ситуацію, слід зазначити, що у філософії є методологічний принцип «бритва Оккама», сутність якого полягає в тому, що не слід множити сутності без нагальної необхідності, тобто не варто приймати закони тільки заради їх кількості та загальної звітності, чим інколи намагаються підмінити якість та активність. З приводу цього доцільно погодитись з Р. Стефанчуком, який зазначає, що в сучасних умовах ми маємо ставитись більш відповідально до питання якості та стабільності законодавства в Україні. Настав час зрозуміти, що кількість законів не завжди переростає у якість [7]. Таким чином, зменшення рівня корупції до безпечного в Україні, можливе лише за умови вивчення та втілення в життя закордонного досвіду протидії із цим вкрай негативним соціальним явищем, в першу чергу успішно діючих в інших країнах політичних, правових та організаційних механізмів подолання корупції [8].

Проаналізуємо досвід країн, що досягли певного успіху в цій сфері. Високі стандарти громадянської поведінки у Великобританія є результатом політичних і законодавчих заходів, моральних змін та ефективнішого соціального контролю за державними службовцями. Ця країна має найдавніші традиції боротьби з корупцією. Система антикорупційних механізмів тут врегульована на законодавчому рівні. Перший закон про корупцію в державних органах був прийнятий ще в 1889 році, закони про попередження корупції - в 1906 і 1916 роках були реакцією суспільства на поширення цього соціально-політичного явища. На відміну від традиційних правових принципів, ці закони вимагають від посадових осіб доводити свою невинність [8]. Друга особливість - це надзвичайно висока роль громадської думки, вона стежить за динамікою негативних явищ у суспільстві. Здебільшого громадські дебати точаться навколо питань, пов'язаних з лобюванням і купівлею політичного впливу, проблем, створених зміною границь приватної і державної власності, моральним кліматом, хабарництвом, зловживаннями службовців місцевих органів влади, поліції, митної служби тощо.

Безпосередньо корупційні процеси у Великій Британії відстежує так званий Комітет Нолана, який було засновано в жовтні 1994 року. Його зусилля зосереджені на основних ділянках громадського життя, які викликають найбільшу стурбованість громадськості: це члени парламенту, які працюють консультантами фірм, що прагнуть впливати на державну політику; це колишні міністри та інші посадові особи, що працюють в тих галузях індустрії, регулюванням яких перед тим займалися в уряді та інші аспекти громадського життя. За результатами роботи Комітету палата Громад парламенту вирішила призначити парламентського директора стандартів, заборонити протекцію та розголосити сторонні заробітки членів парламенту [8].

В основу боротьби з корупцією в Німеччині покладено завдання знищення матеріальної, насамперед фінансової бази злочинних угруповань. Це досягається двома шляхами: конфіскаційним (конфіскація майна) і створенням належної правової бази для унеможливлення «відмивання» «брудних» грошей. Особливо слід виділити

обов'язок банківських установ надавати правоохоронним органам інформацію про операції з грошима у розмірі понад 20 тис. німецьких марок за умов, що ця інформація буде використана виключно для розслідування. Законом закріплено правило: якщо громадянин робить внесок в банк у розмірі понад 50 тис. німецьких марок, він зобов'язаний пред'явити посвідчення особи. Генеральна лінія німецького уряду у сфері запобігання корупції полягає в тому, щоб в результаті законодавчих, організаційних, кадрових та інших заходів унеможливити зловживання державним службовцем своїм посадовим становищем [8]. Серед антикорупційних механізмів, які запроваджуються в Німеччині, слід назвати намір створити реєстр корумпованих фірм. У даному разі Німеччина йде шляхом іноземного досвіду, зокрема ізраїльського. Його суть полягає в тому, що фірма, яка включена до такого реєстру, позбавляється права виконувати будь-які державні замовлення, стає об'єктом більш пильної уваги з боку правоохоронних органів.

Антикорупційна політика в Сінгапурі вражає своїми успіхами. Її центральною ланкою є постійно діючий спеціалізований орган по боротьбі з корупцією - Бюро по розслідуванню випадків корупції, яке володіє політичною і функціональною самостійністю. Цей незалежний орган розслідує і прагне запобігати випадкам корупції в державному і приватному секторі економіки Сінгапура. Бюро перевіряє випадки зловживань серед державних чиновників і повідомляє про них відповідні органи для вживання необхідних заходів. Бюро вивчає методи роботи потенційно схильних до корупції державних органів з метою виявлення можливих слабкостей в системі управління та у випадку необхідності рекомендує вжити відповідних заходів главам цих відділів [8].

Головна ідея антикорупційної політики Сінгапура полягає в "прагненні мінімізувати або виключити умови, що створюють як стимул, так і можливість особи здійснення корумпованих дій". Це досягається за рахунок цілого ряду антикорупційних принципів, зокрема: 1) оплата праці державних службовців згідно формулі, прив'язаній до середньої заробітної платні успішно працюючих в приватному секторі осіб; 2) контрольована щорічна звітність державних посадовців про їх майно, активи і борги; прокурор має право перевіряти будь-які банківські, акціонерні і розрахункові рахунки осіб, підозрюваних в порушенні Акту про запобігання корупції; 3) велика строгість в справах про корупцію саме відносно високопоставлених урядовців для підтримки морального авторитету непідкупних політичних лідерів; 4) ліквідація зайвих адміністративних бар'єрів для розвитку економіки. Боротьба з корупцією є одним з ключових чинників економічного успіху Сінгапура.

Японський досвід протидії з корупцією доводить, що відсутність єдиного кодифікованого акту, направленого на протидію з корупцією, не перешкоджає ефективному вирішенню проблеми. Норми антикорупційного характеру містяться в багатьох національних законах.

Особливе значення японський законодавець додає заборонам відносно політиків, державних і муніципальних службовців. Вони, зокрема, торкаються численних заходів, які політично нейтралізують японського чиновника відносно приватного бізнесу як під час служби, так і після звільнення.

Як і в Сінгапурі, Японський законодавець встановлює суворі обмеження фінансування виборчих кампаній, партій і інших політичних організацій, вводить жорсткорегламентований порядок здійснення пожертвувань на користь кандидатів на

виборах, політичних фондів, встановлює суворий порядок фінансової звітності. Порушення положень закону тягне за собою застосування санкцій.

Японський законодавець кваліфікує як кримінальний злочин дії політиків, що пробивають за винагороду від зацікавленої особи вигідне для неї рішення шляхом впливу на державних, муніципальних службовців, а також юридичних осіб з 50 % капіталу держави або місцевого самоврядування [8]. В Японії, як і в багатьох країнах, одним з найголовніших напрямів протидії з корупцією є кадрова політика. Японським державним службовцям гарантована гідна оплата праці. Велику увагу японський законодавець приділяє етичній поведінці політиків і службовців. Так, з квітня 2000 р. в країні діє Закон «Про етику державних службовців», а так само затверджені урядовим указом етичні правила державного службовця і норми адміністративних покарань за їх порушення. В етичних правилах державного службовця даються визначення “зацікавленої особи” і докладний перелік неетичних дій, що виключає довільне тлумачення вимог закону. В квітні 2001 р. в Японії набув чинності Закон «Про розкриття інформації». Цей акт гарантує громадянам право на доступ до офіційної інформації, що є у урядових установах, і можливість подати апеляцію в Раду з контролю за розкриттям інформації в тому випадку, якщо уряд вирішить не розкривати певну інформацію. Ці умови дозволили громадським організаціям викрити декілька випадків корупції. Таким чином, в Японії пріоритетними у сфері боротьби з корупцією стали: 1) заходи політичної економії (підзвітність політичного керівництва, реформа фінансування політичних партій і кампаній); 2) реформа державної служби (гідна оплата праці, система стимулів); 3) забезпечення громадських свобод (система соціально-правового контролю і моральної дії на політиків з боку громадського суспільства) [8].

У США накопичено практично найбільший досвід боротьби з корупцією. Організована злочинність тут вперше стала предметом обговорення на «високому рівні» ще у 1929 році, коли її вивченням займалась так звана «Комісія Цікершема». З того часу ця проблема знаходиться в центрі уваги комісій, комітетів та підкомітетів, що створювались згідно з рішенням конгресу чи президента, які в результаті довгого та ретельного вивчення різних аспектів боротьби з організованою злочинністю та корупцією розробляли рекомендації, які були покладені в основу федеральних законів.

Важливим організаційним заходом, здійсненим урядом США, було створення в червні 1970р. «Національної ради по боротьбі з організованою злочинністю», головним завданням якої є розробка загальнонаціональної програми дій. Керівну роль в діяльності по боротьбі з організованою злочинністю відіграє Міністерство юстиції США, яке розробляє національну стратегію боротьби зі злочинністю в країні та здійснює методичне керівництво цією роботою. Головним підрозділом Міністерства юстиції, на яке безпосередньо покладена боротьба з організованою злочинністю, є Федеральне бюро розслідувань (ФБР).

Кримінальному переслідуванню за хабарництво в США піддаються не тільки ті, хто одержує хабарі, але і ті, хто їх дає. В Зводі Законів детально вказано, які категорії посадовців розуміються під особами, що одержують хабарі. Відповідальності за дачу хабара підлягає всякий, хто дає, пропонує, обіцяє що-небудь цінне публічному посадовцю або кандидату на цю посаду з протиправною метою. Важливо, що покаранню за хабарництво разом з нині функціонуючим підлягає як колишній, так і майбутній службовець. Законодавство США, як і Японії, передбачає обмеження ділової активності колишніх державних посадовців після звільнення з органів державної влади.

Висновки. Отже, аналіз зарубіжного досвіду протидії корупції свідчить про, те що повністю позбутися корупції не вдається ні в одній країні, але істотно знизити його цілком можливо. Антикоруційне законодавство за кордоном розвивається у бік використання всього арсеналу правових засобів боротьби (не тільки кримінально-правових) і з акцентом на попередження.

Таким чином, вибір Україною курсу на інтеграцію у Європу, транснаціональний характер корупції зумовлює необхідність укладання країною низки угод про оперативне співробітництво з міжнародними спеціалізованими поліцейськими інституціями [9, с. 212]. Така необхідність зокрема виникла останнім часом в результаті потреби створення дієвого механізму усунення наслідків системної корупції, що процвітала в Україні останніми роками. Одним з таких наслідків є потреба у поверненні в Україну коштів та майна, яке було набуто чиновниками-корупціонерами у незаконний спосіб. Розуміємо, що викладені міркування не позбавлені зауважень або ж потребують більш детального осмислення, у зв'язку з чим сподіваємося на широке їх обговорення між практиками, науковцями та іншими фахівцями даної теми дослідження.

Список використаних джерел:

1. Офіційне інтернет-представництво Позачергове послання Президента України до Верховної Ради України.- Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/31656.html>
2. Павленко С. О. Международное законодательство по борьбе с коррупцией: проблемы его применения в Украине / С. О. Павленко // Право и політика : науч.-метод. журн. – 2013. – № 2.– С. 193–198.
3. Президент України Петро Порошенко Офіційне інтернет -представництво Глава держави затвердив Стратегію сталого розвитку «Україна–2020». – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/32046.html>
4. Про очищення влади : Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 44, ст.2041
5. Закон України Про Національне антикорупційне бюро України(Відомості Верховної Ради , 2014, № 47, ст205.
6. Руднева О. М. Правова політика України: стан, проблеми концептуалізації та підвищення ефективності / О.М. Руднева, О.Н. Ярмиш // Правова політика України: концептуальні засади та механізми формування : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 5 груд. 2012 р.) / за ред. О. М. Рудневої, д. ю. н., проф. – К. : НІСД, 2013. – С. 6-26.
7. Стефанчук Р. Чи існує в Україні правова політика / Р. Стефанчук . – Режим доступу : <http://blogs.korrespondent.net/>
8. Чепелюк В. Международно-правовое сотрудничество в противодействии взяточничеству // Проекты ВОО "Успешная Украина" Опыт зарубежных стран в борьбе с коррупцией 2012 г.. – Режим доступа: <http://anticorruption.in.ua/anticorruption>.
9. Онашко А. В. Використання можливостей міжнародного оперативного співробітництва з метою ефективного розслідування фактів системної корупції в інститутах державної влади / А. В. Онашко // Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару, 17.10.2014 р. – Х. : Право, 2014. – Вип. 6. – С. 209-213.